

NOTE EPIGRAFICE

(seria a VI-a*)

DE

CONSTANTIN C. PETOLESCU

1. Inscriptia unui altar de la Drobeta se prezintă, în ultima ediție din culegerea națională de inscripții, astfel ¹ (fig. 1) :

Gen(io) ord(inis)
mun(icipii) H(adriani) [Dr(obetensium)]
Cn(aeus) Ae « m[ilia] »
nus, I[III-vir et]
5 *pont[ifex]*
pos[uit]
QVOD . . .
« N » VS F . . .
O EOI . . .

Neclare au rămas numai ultimele trei rînduri ². Fotografia publicată de Al. Bărcăcilă ³ pare a arăta că după *QVOD* urma o literă rotundă ; în r. 8, după *NVS.F* pare a se mai păstra partea de sus a unei haste ; în r. 9, după *EO* se vede partea de sus a altei litere — *D*, *P* sau *R*. Acel *quod* are sens clar ; completăm deocamdată (r. 7—8) : *quod [Aemilia]/nus fe[icit]* („aceasta Aemilianus a făcut . . .”). Este posibil ca dedicantul să fi consemnat ridicarea altarului, avînd sculptat pe părțile laterale ⁴ chipul geniului consiliului municipal al Drobetei, pe cheltuială proprie ; din

* Seriele anterioare ale acestor note au fost publicate în SCIV(A), 22, 1971, 1, p. 107—117 ; 25, 1974, 4, p. 595—604 ; 27, 1976, 3, p. 393—398 ; 31, 1980, 3, p. 455—461 ; 32, 1980, 2, p. 283—290.

¹ IDR, II, 21 a. Publicată inițial de Al. Bărcăcilă, AO, 13, 1934, 71—73, p. 81—84 ; unele rectificări a propus D. Tudor (vezi *OR*³, SE 14).

² IDR, II, p. 33 : „Ultimele trei rînduri cuprind probabil motivarea ridicării inscripției — cum pare a sugera *quod*, după care urma probabil [*Aemilia*]*nus f[icit]?* ; acel *O* urmat de punct de la începutul r. 9 se leagă de un cuvînt aflat în lacuna de la sfîrșitul rîndului anterior”.

³ Al. Bărcăcilă, *loc. cit.*, fig. 14 a. Acum detaliile despre care va fi vorba nu se mai văd, deoarece sînt acoperite de cimentul cu care a fost reconstituit altarul.

⁴ Al. Bărcăcilă, *loc. cit.*, p. 81—82 : „Pe cele două fețe laterale se reprezintă, în relief, geniul feminin înaripat al municipiului, ținînd în mina dreaptă, ridicată lateral la înălțimea umărului, probabil o pateră ; pe brațul și umărul sting se întinde un șarpe odihnindu-și capul pe extremitatea aripei ; aripi mari destinate le încadrează corpul pînă în dreptul șoldurilor ; sînt investmintate cu cite o stolă largă, cutată, cîzînd în falduri pînă la pămînt și lăsîndu-le descoperite brațele, umărul sting, parțial pieptul și piciorul sting”. Cf. descrierea reprezentării de pe altarul Geniului coloniei Puteoli, în ILS, 6 320 : „In latere virgo citharam et plectrum tenens. In altero latere Victoria coronam porrigenis luveni citharam et plectrum tenenti”.

motive de spațiu, preferăm formula *de su/o* (r. 8—9)⁵. În unele inscripții, punerea altarului consemnează și actul dedicației⁶.

R. 7—9 se prezintă astfel reconstituite: *quod [Cn(aeus) Aemilia] / « n nus fe[cit de su]]/o eod[em(que) dedic(avit)]*.

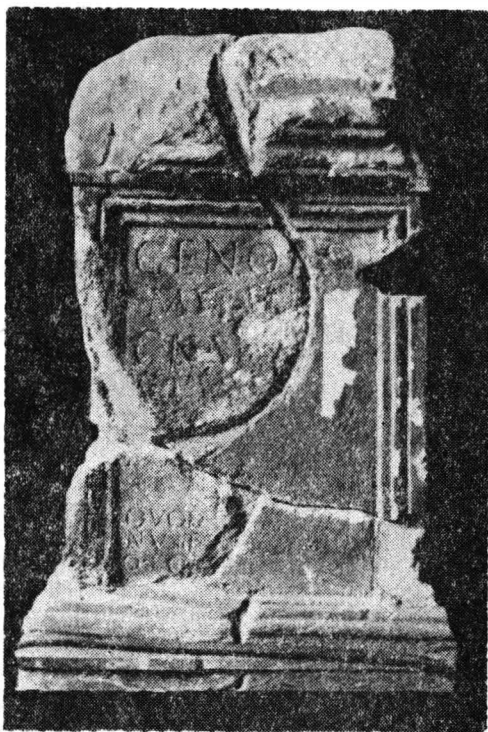


Fig. 1. Altar de la Drobeta.

Consacrarea altarului (care avea deasupra o cavitate pentru libații) a avut loc probabil odată cu ridicarea Drobetei la rangul de *municipium*, pe timpul împăratului Hadrian.

2. Săcelu (jud. Gorj). Stelă funerară din gresie, descoperită în 1976 în cursul săpăturilor din zona necropolei romane. Dimensiuni: 2,10 × 0,95 × 0,20 m. Partea superioară, parțial distrusă (gresia se despică în plăci pe lung) era se pare închisă într-un fronton triunghiular, în care apare redat un motiv vegetal. Cimpul inscripției (1 × 0,65 m) este cuprins într-un chenar cu profile; literele sînt înalte în r. 1 de 6 cm, în următoarele de 4,5 cm, iar în ultimul de 7 cm; ca semne despărțitoare apar puncte triunghiulare sau frunze. Se păstrează în Muzeul județean Gorj (Tîrgu-Jiu).

⁵ Cf. ILS, 5 447.

⁶ ILS, 5 077: *sua pecunia posuit, ad quarum dedicationem diem ludorum cum missilibus edidit*; 6 873: *...posuit et ob dedicationem ludos scaenicos edidit etc.*; 6 874: *templum et statuam sua pecunia fecit et dedica[vit]*.

Inscripția este parțial distrusă (din cauza așchiilor ce s-au desprins încă din vechime), în special pe margini; la fel în r. 5—7, din care au rămas doar câteva litere (fig. 2).

În r. 2 era numele unei femei; literele păstrate se pretează la mai multe întregiri, dintre care reținem [*Ve*]nusia⁷. Literele *RVS...*, ținând de începutul cognomenului, se pot întregi în mai multe chipuri, dintre care preferăm *Rus*[tica/na]⁸. În r. 3 era trecută vârsta defunctei. În r. 4—5 era numele unui bărbat, cu cognomen și nomen asemănătoare, care a trăit un număr necunoscut de ani. În r. 6—7 se mai văd doar câteva litere; aici erau probabil numele celor care au ridicat monumentul.

Inscripția se poate întregi astfel :

[*D(is)*] *M(anibus)*
 [*Ve*]nusia *Rus*[tica-]
 [na] *v[i]xit ann(is) LX*
 [*Ven*]usius *R[u]s[ti-]*
 [*can*]us *vi*[xit ann(is)]
 [...] *SAI...E[t] (?)*
 [*In*]lia[*nus parenti-*]
 [*bns*] *b(ene) m(erentibus) p(osuerunt)*

D M
 NVSIA RVS
 v XIT ANN LX
 VSIVS R S
 v S VI
 AI E
 LIA

B·M·P[♠]

Fig. 2. Textul inscripției funerare de la Săcelu (jud. Gorj) (desen).

Din zona necropolei amintite mai provine un coronament de monument funerar cu lei 9. La sfârșitul secolului trecut au mai fost descoperite la Săcelu, de astă dată pe partea stângă a râului Blahnița, un fragment de stelă funerară¹⁰, precum și un altar votiv dedicat zeilor medicinei¹¹.

3. Cu prilejul săpăturilor arheologice de la catedrala romano-catolică de la Alba Iulia, între anii 1968—1977, au fost descoperite 12 inscripții, utilizate ca material de construcție. Ele au fost publicate de I. I. Russu, RM, 1980, 9, p. 34—42, (cu fotografiile și desene) cu unele erori, asupra cărora atragem atenția în rândurile următoare :

— p. 36, nr. 2 : în r. 1, fotografia și desenul redau *M.A.AVS*; în r. 2, *P.AILLSICV* (*I* în loc de *E* : sigur în *SICV*, probabil în *AIL*; desenul nu este corect) — importante ca particularități de scriere.

⁷ W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*, Berlin, 1933, s.v., *Anusius, Canusius, Manusius, Tanusius, Venusius*.

⁸ Iiro Kajanto, *The Latin Cognomina*, Helsinki, 1965 (*Commentationes humanarum litterarum*, XXXVI, 2), p. 230 : *Russus, Rusillo, Rusinus*; *ibidem*, p. 310—311 : *Rusticanus|na*. Cf. și ILS, III, 1 (indici), p. 236, unde mai apar și *Rusonius, Rusonianus*.

⁹ Gr. Florescu, *I monumenti funerari romani della Dacia Inferiore*, București, 1942, p. 37—38 (proveniența apare „Măgherești”, în realitate de pe cuprinsul aceleiași așezări romane cu cele publicate ca descoperite la Săcelu; este vorba de fapt de o singură așezare romană. Vezi IDR, II, p. 99, și D. Tudor, *OP*⁴ s.v.).

¹⁰ IDR, II, 183 (considerată „dispărută”, a fost regăsită; în Muzeul județean Gorj).

¹¹ IDR, II, 182.

— p. 37—38, nr. 5 : în r. 2 (păstrat) nu se vede *EX*, ci *LX*; în r. 5, ...*RESTVS* nu se completează [*C*]restus, ci probabil [*Chr*]estus (chiar editorul citează trei exemple la p. 38); în r. 6, *heredes*.

— p. 38, nr. 6 : în r. 4, ultima literă nu este *L*, ci *I*.

— p. 39, nr. 7 : în r. 4, lectura *v(ixit) a(nnis) L* este doar probabilă; chiar editorul epigrafei arată că *A* și *L* sînt în ligatură.

4. Cu prilejul publicării monumentelor amintite în nota precedentă, se reiau și citeva monumente epigrafice deja cunoscute; astfel, la p. 45—46, nr. 17, fig. 17 (foto și desen), I. I. Russu „revizuire” lectura unei inscripții funerare publicate de D. Radu, în Studii și comunicări (Acta Musei regionalis Apulensis), IV, 1961, p. 109, nr. 20, fig. 20 (foto), astfel :

[*D(is)*] *M(anibus)*
Laurus ve[t(eranum)]
 ... *vix(it) an(nos) LXXXV Cl(audia)*
 ... *b(ene)m(erenti) p(osuit)*
 [*h(ic) s(itus)] e(st)*

Reproducem comentariul lui I. I. Russu (p. 45) :

„Gruparea literelor în r. 2 și antroponimele obținute nu sînt corecte; preferabil *L AVR SVL* — începutul celor *tria nomina* ale cetățeanului roman *L(ucius) Aur(elius) Sul(la)* ori *Sul*/[*picianus*] (?), care a trăit ani 85; îi pune epitaful fie *Claudia* soție: *Cl(audia)*/[— — — *coniug*]i, fie vreun frate: *Cl(audius)*/[— — — *fratr*]i. Întregirea în partea stîngă cu lungimea lacunei nu poate fi determinată, căci în r. 2 litera *L* este prima literă din text, dacă de fapt e praenomen *L(ucius)*, înainte de care nu se vede ce ar fi putut să figureze, iar în r. 5 literele din lacună *HS* (dacă erau simetric dispuse față de *E* păstrat) ar ocupa cam mult spațiu în stînga, ori foarte apropiate una de alta”.

Prima literă din r. 2 este probabil *L*, cum au citit-o cei doi epigrafiști. În același rînd, *R* și *V* apar în ligatură (corect redată și în desenul publicat de I. I. Russu); dar în capătul de sus al hastei din dreapta a lui *V* nu era un punct, ci o mică spărtură a pietrei; de asemenea, după *S* se vede un semn despărțitor în formă de frunză (în desen a fost produs ca un *D* de dimensiuni mai mici!), cum se vede și în celelalte rînduri. Urmează *V*, iar ultima literă era probabil *E*, nu *L* (cum rezultă din contextul inscripției). Deci inscripția a fost citită bine de primul ei editor.

Propunerile lui I. I. Russu nu țin seama de spațiul inscripției; faptul că în r. 5 (ultimul), din formula *h(ic) s(itus) e(st)* se păstrează doar *E*, arată că a rămas mai puțin de jumătate din lățimea pietrei. Așadar, în r. 2 se aflau praenomen-ul (probabil abreviat) și nomen-ul defunctului, apoi *Laurus*, cunoscut între *cognomina*¹² latine; în sfîrșit, *ve[t(eranum)]*. În r. 3 era probabil numele unității, apoi [*vix(it)*] *an(nis) LXXXV*; urma, în continuarea aceleiași rînd și în rîndul următor, numele celui (sau celei) care s-a îngrijit de ridicarea inscripției.

¹² Iiro Kajanto, *op. cit.*, p. 397.

NOTES ÉPIGRAPHIQUES

(VI^e série)

RÉSUMÉ

1. Autel dédié au génie du conseil municipal de Drobeta (AnnÉp, 1959, 313 = IDR, II, 21 a); pour les lignes 7—9, on propose la restitution : *quod [Cn(aeus) Aemiliae] « n » us fe[ci]t de su]o eod[em(que) dedic(avit)]*.

2. Stèle funéraire mise au jour à Săcelu (dép. de Gorj); le texte de l'inscription : *D(is) M(anibus) / [Ve]nusia Rus[tica/na] v[i]xit ann(is) LX / [Ven]usius R[us]s[ti/can]us vi[xit ann(is)] / [...] SAI...E...(!) / [Iu]lia[nus parenti]bus b(ene) m(erentibus) p(osuerunt)*.

3. I. I. Russu (dans « Revista muzeelor și monumentelor », série « Muzee », 1980, n° 9, p. 34 sqq.) publie une douzaine de pièces épigraphiques mises au jour pendant les fouilles archéologiques à l'intérieur de la cathédrale catholique d'Alba Iulia (l'ancien *Apulum*) (1966—1977); l'auteur de ces notes attire l'attention sur plusieurs erreurs de l'éditeur (spécialement pour les n°s 2, 5, 6, 7).

4. Dans la deuxième partie de l'article cité, I. I. Russu propose des rectifications pour six inscriptions d'Apulum déjà publiées; mais la « rectification » proposée pour la lecture d'une inscription publiée par D. Radu (dans « Studii și comunicări. Acta Musei Regionalis Apulensis », 4, 1961, p. 109, n° 20) est erronée. Vu l'absence (dans la dernière ligne) des deux premières lettres de la formule *H.S.E.*, on peut admettre que bonne part de la moitié gauche est disparue : *[D(is)] M(anibus) / [prénom, nom du défunt] / Laurus ve[t(eranus)] / [l'unité militaire] vix(it) an(nos) LXXXV ; Cl(audius) / [cognomen du dédicant ; fratri, patri, filio ?] b(ene) m(erenti) p(osuit) . / [H(ic) s(itus)] e(st)*.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Autel de Drobeta.

Fig. 2. Le texte de l'inscription funéraire de Săcelu (dép. de Gorj) (dessin).